नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय

नागरिक बजेट

आर्थिक वर्ष २०८३/८४

हाम्रो कर, हाम्रै बजेट, हाम्रो भविष्य

नागरिक बजेट

आर्थिक वर्ष २०८३/८४

नेपाल सरकार

अर्थ मन्त्रालय

२०८३, असोज

www.mof.gov.np

नेपाल सरकार

अर्थ मन्त्रालय

डा. स्वर्णिम वाग्ले
अर्थमन्त्री

सिंहदरबार, काठमाडौं
नेपाल

मन्तव्य

नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमलाई सरल रूपमा आम नागरिकसमक्ष पुऱ्याउने उद्देश्यले यो नागरिक बजेट पुस्तिका तयार भएको छ। राज्यको स्रोतसाधनको विनियोजन र खर्च प्रक्रियामा पारदर्शिता, सुशासन र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्नु सरकारको दायित्व हो। त्यसैले, बजेटका प्राथमिकता, करका प्रावधान र विकासका लक्ष्यहरूलाई सर्वसाधारणले सहजै बुझ्ने भाषामा यस पुस्तिकामा समेटिएको छ। रोजगारी सिर्जना, पूर्वाधार विकास र समतामूलक आर्थिक रूपान्तरणलाई केन्द्रमा राखी उत्पादनशील र प्रविधिमैत्री अर्थतन्त्रको राष्ट्रिय आकांक्षा पूरा गर्ने दिशामा यो बजेट महत्त्वपूर्ण कोसेढुङ्गा साबित हुनेछ भन्ने मेरो विश्वास छ।

डा. स्वर्णिम वाग्ले
अर्थमन्त्री

टेलिफोन नं: +९७७-१-४२११८०९ ; इमेल: swarnim.wagle@mof.gov.np ; वेबसाईट: www.mof.gov.np

विषय सूची

मन्तव्य		१
१	परिचय तथा उद्देश्य	५
२	आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को अन्त्यमा अर्थतन्त्रको अवस्था	८
३	यस बजेटका मुख्य लक्ष्य तथा विशेषता के के हुन् ?	९
४	यो वर्ष सरकारले कति रकमको बजेट ल्याएको छ ?	१०
५	वित्तीय सङ्घीयता	१३
६	बजेट कुन कुन काममा खर्च हुन्छ ?	१६
७	बजेटका प्राथमिकता र प्रमुख क्षेत्रगत कार्यक्रम के के हुन् ?	२१
८	यो बजेटबाट कसले के पाउँछ ?	३४
९	बजेटमा योजना समावेश गराउने प्रक्रिया के हुन्छ ?	३७
१०	नागरिक बजेटमा प्रयोग भएका प्राविधिक शब्दको अर्थ सरल रुपमा कसरी बुझ्ने ?	३९
११	बजेटबारे थप जानकारीका लागि कहाँ सम्पर्क गर्ने ?	४०
१२	यो नागरिक बजेट तपाईंलाई कस्तो लाग्यो ?	४१
१३	बजेटसम्बन्धी थप जानकारीका लागि के के सूचनाहरू इन्टरनेटमा छन् ?	४२

१ परिचय तथा उद्देश्य

नागरिक बजेट भनेको के हो ?

नागरिक बजेट भन्नाले सरकारले तयार गरेको मूल बजेटलाई आम नागरिकले सजिलै बुझ्न सक्ने, सरल र स्पष्ट भाषामा प्रस्तुत गरिएको विवरणलाई बुझिन्छ । यसमा सरकारले कहाँबाट राजस्व प्राप्त गर्छ, कुन क्षेत्रमा कति खर्च गर्छ, बजेटबाट नागरिकले के कस्ता लाभ प्राप्त गर्छन् र बजेट निर्माण र कार्यान्वयनमा नागरिकले कसरी सहभागिता जनाउन सक्छन् भन्ने जानकारी समावेश हुन्छ ।

नागरिक बजेटले मुख्यतः तीन प्रश्नको जवाफ दिन्छ :

१ **सरकारसँग कति स्रोत छ ?**

२ **कहाँ खर्च हुन्छ ?**

३ **नागरिकले के पाउँछन् ?**

सरकारले नागरिक बजेट किन प्रकाशित गरेको हो ?

- सरकारको वार्षिक बजेटको जानकारी **नागरिकले बुझ्ने भाषामा** उपलब्ध गराउन,
- बजेट प्रक्रियामा नागरिकको **सहभागिता र स्वामित्व** बढाउन,
- सरकारका **प्राथमिकता तथा विकास योजनाबारे** आम नागरिकलाई जानकारी गराउन,
- सरकारलाई नागरिकप्रति **जवाफदेही** बनाउन र सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा **पारदर्शिता** कायम गर्न,
- सार्वजनिक खर्चको **निगरानी गर्न** नागरिकलाई सक्षम बनाउन ।

नेपालको वार्षिक बजेट तर्जुमा कसरी गरिन्छ ?

बजेट एकै दिनमा बन्दैन । नागरिकका आवश्यकता पहिचान गर्ने देखि संसदबाट स्वीकृत गराउने, खर्च गर्ने र त्यसको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने सम्मका बजेट चक्रका विभिन्न चरणको काम वर्षभरि नै भइराखेको हुन्छ ।

यहाँ बजेट तर्जुमाको कामलाई केन्द्रित गरी कुन चरणमा के काम हुन्छ, कसले गर्छ र कहिले गर्छ भन्ने कुरा देखाइएको छ ।

बजेट तर्जुमा प्रक्रिया

के गर्ने	कसले गर्ने	कहिले गर्ने
१. आवश्यकता र योजना पहिचान मुलुक र नागरिकका आवश्यकता अनुसार नयाँ योजना तथा कार्यक्रम पहिचान गर्ने ।	राष्ट्रिय योजना आयोग, विषयगत मन्त्रालय तथा सम्बन्धित निकाय	साउन–पौष
२. स्रोत अनुमान आगामी आर्थिक वर्ष कति रकम उपलब्ध हुन्छ र कति खर्च गर्न सकिन्छ भन्ने अनुमान गर्ने र यस वर्षका समेत गरेर ३ वर्षका लागि सरकारले कति पैसा उठाउने र कति खर्च गर्ने बारे मध्यमकालीन खर्च संरचना बनाउने ।	राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय र नेपाल राष्ट्र बैंक	पौष–माघ
३. बजेट सीमा निर्धारण र वितरण प्रत्येक मन्त्रालय/निकायले कति बजेट पाउन सक्छ भन्ने सीमा तोक्ने र वितरण गर्ने ।	राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय	माघ–फागुन
४. आयोजना/कार्यक्रम तथा बजेट प्रस्ताव तोकिएको सीमा र मार्गदर्शन भित्र प्राथमिकताका योजना तथा कार्यक्रम र आवश्यक बजेट प्रस्ताव गर्ने, आयोजना बैंकमा प्रविष्ट गर्ने ।	मन्त्रालय/विभाग/ कार्यालय	फागुन
५. बजेट छलफल र छनोट संसदमा नीति तथा कार्यक्रम पेश, प्रस्तावित योजना तथा कार्यक्रमको आवश्यकता, प्राथमिकता र स्रोत हेरी छनोट तथा बजेटको अङ्क तय गर्ने ।	राष्ट्रपति, अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, विषयगत मन्त्रालय	चैत–वैशाख
६. बजेटको अन्तिम तयारी संसदमा बजेटका सिद्धान्त र प्राथमिकता पेश, राजस्व, खर्च, विकास कार्यक्रम तथा बजेट वक्तव्यलाई अन्तिम रूप दिने ।	अर्थ मन्त्रालय	वैशाख–जेठ
७. संसदमा बजेट पेश आगामी आर्थिक वर्षको आय-व्ययको अनुमान संसदमा प्रस्तुत गर्ने ।	अर्थमन्त्री/नेपाल सरकार	जेठ १५
८. संसदमा छलफल, स्वीकृति र प्रमाणीकरण बजेटमाथि छलफल गरी विनियोजन लगायतका विधेयक पारित गर्ने, प्रमाणीकरण गर्ने ।	सङ्घीय संसद्, राष्ट्रपति	जेठ–असार
९. कार्यान्वयन मन्त्रालय तथा निकायले बजेट कार्यान्वयनको तयारी तथा कार्यान्वयन गर्ने ।	मन्त्रालय/विभाग/ कार्यालय	असार–साउन (साउन १ देखि बजेट कार्यान्वयन)

२ आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को अन्त्यमा अर्थतन्त्रको अवस्था

	आर्थिक परिसूचक	अवस्था
	आर्थिक वृद्धिदर	**३.८५ प्रतिशत**
	अर्थतन्त्रको आकार (GDP)	**रु. ६६ खर्ब**
	उपभोक्ता मुद्रास्फीति वार्षिक औसत	**३.०८ प्रतिशत**
	निर्यात-आयात अनुपात	**१५: ८५**
	कुल वैदेशिक व्यापार	**रु. २४ खर्ब १२ अर्ब**
	विदेशी विनिमय सञ्चिति	**रु. ३८ खर्ब ९८ अर्ब (१९.६ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्ने)**
	विप्रेषण आप्रवाह	**रु.२३ खर्ब ६३ अर्ब (कुल गार्हस्थ उत्पादनको ३५.८ प्रतिशत)**
	चालु खाता	**रु. ९ खर्ब २४ अर्बले बचत**
	निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित कर्जा	**रु. ५८ खर्ब ५७ अर्ब**
	तिर्न बाँकी कुल सार्वजनिक ऋण	**रु. २९ खर्ब ८१ अर्ब (कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको ४५.१८ प्रतिशत)**

३ यस बजेटका मुख्य लक्ष्य तथा विशेषता के के हुन् ?

बजेटका मुख्य लक्ष्य के के हुन् ?

- सुशासन कायम गर्ने,
- मध्यम बर्गको अभ्युदय गर्ने,
- उत्पादनशील रोजगारी सिर्जना गर्ने,
- प्रतिस्पर्धी अर्थतन्त्रको निर्माण गर्ने, र
- सम्मानपूर्ण जीवनको आधार निर्माण गर्ने ।

आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को बजेटका मुख्य विशेषता के के हुन् ?

- नीतिगत तथा कानूनी सुधार, सुशासन र सेवा प्रवाहलाई जोड दिइएको छ ।
- उत्पादन र रोजगारीलाई बजेटको केन्द्रमा राखिएको छ ।
- सीमित स्रोतलाई प्राथमिकता प्राप्त तथा उच्च प्रतिफल दिने क्षेत्रमा केन्द्रित गर्ने नीति लिइएको छ ।
- निजी क्षेत्रको लगानी र उद्यमशीलतालाई आर्थिक विकासको प्रमुख आधारका रूपमा अघि बढाइएको छ ।
- डिजिटल प्रविधि तथा कृत्रिम बुद्धिमत्ताको प्रयोगलाई आर्थिक गतिविधिसँग जोड्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- सार्वजनिक खर्चलाई मितव्ययी, नतिजामुखी, जवाफदेही बनाउने व्यवस्था गरिएको छ ।
- राजस्व प्रणालीलाई सरल, पारदर्शी र लगानी तथा प्रविधिमैत्री बनाउने नीति लिइएको छ ।
- युवा तथा स्टार्टअप मार्फत रोजगारी र उद्यम सिर्जनामा जोड दिइएको छ ।
- सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह बीच वित्तीय समन्वय र हस्तान्तरणलाई निरन्तरता दिइएको छ ।

४ यो वर्ष सरकारले कति रकमको बजेट ल्याएको छ ?

आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को लागि सरकारले कुल रु. २१ खर्ब २४ अर्ब ३४ करोड बजेट छुट्याएको छ। यो रकम तीन भागमा बाँडिएको छ। नियमित सञ्चालन खर्चलाई चालुमा, विकास तथा निर्माणसँग सम्बन्धित खर्चलाई पुँजीगतमा र ऋण तथा शेयर लगानीको साथै ऋणको साँवा भुक्तानीसम्बन्धी खर्चलाई वित्तीय व्यवस्थामा देखाइएको छ।

बजेट विनियोजन

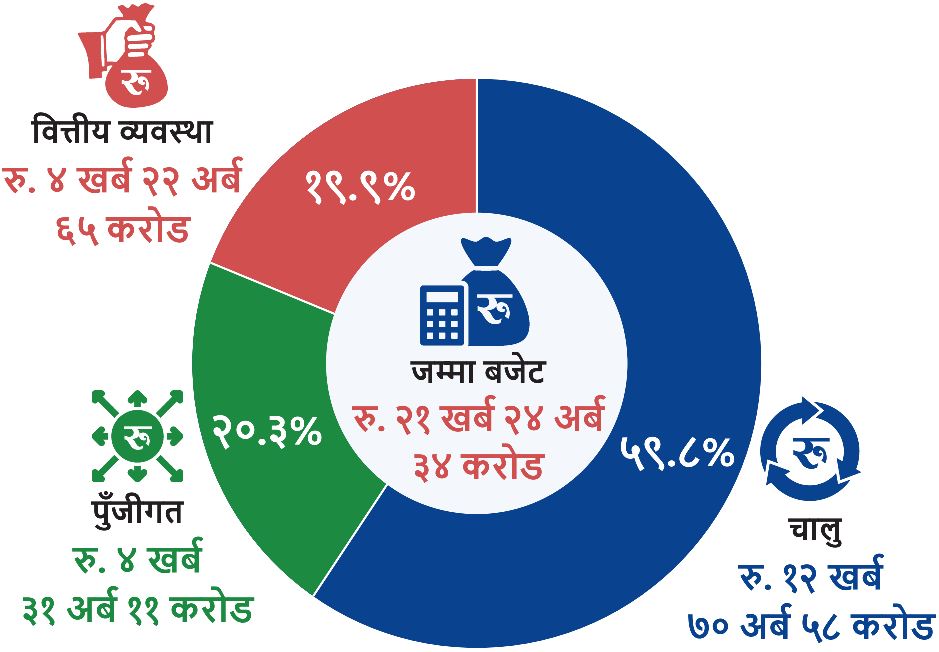

बजेटको स्रोत व्यवस्थापन

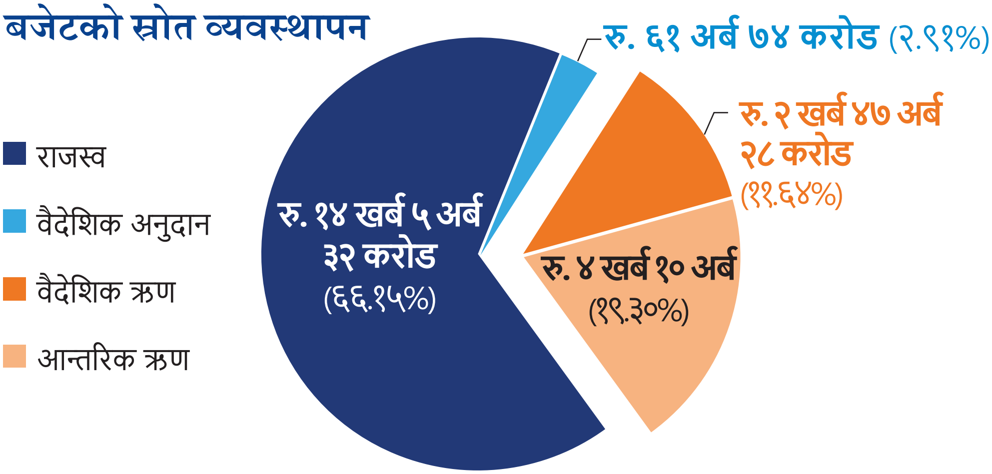

आर्थिक लक्ष्य

आर्थिक वृद्धि लक्ष्य	मुद्रास्फीती लक्ष्य
७%	६%

सरकारले कुन कुन स्रोतबाट राजस्व उठाउँछ ?

गैरकर राजस्व
रु. १ खर्ब ७७ अर्ब

अन्तःशुल्क तथा अन्य करहरू
रु. २ खर्ब ७० अर्ब ५९ करोड

भन्सार महसुल
रु. ३ खर्ब ५८ अर्ब ३ करोड

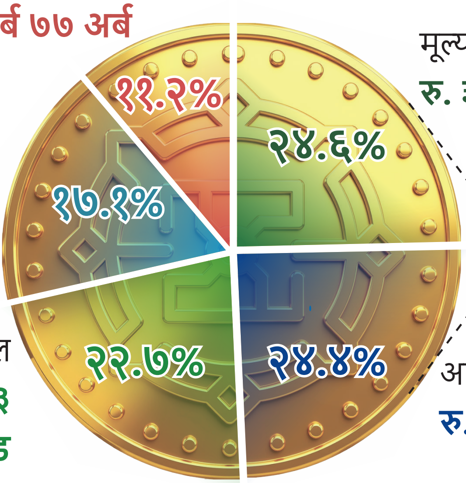

मूल्य अभिवृद्धि कर
रु. ३ खर्ब ८८ अर्ब ८३ करोड

जम्मा राजस्व
रु. १५ खर्ब ८० अर्ब ३१ करोड

आयकर
रु. ३ खर्ब ८५ अर्ब ८६ करोड

सरकारको ऋण कति छ ?

२०८३ असार मसान्त सम्मको सार्वजनिक ऋण

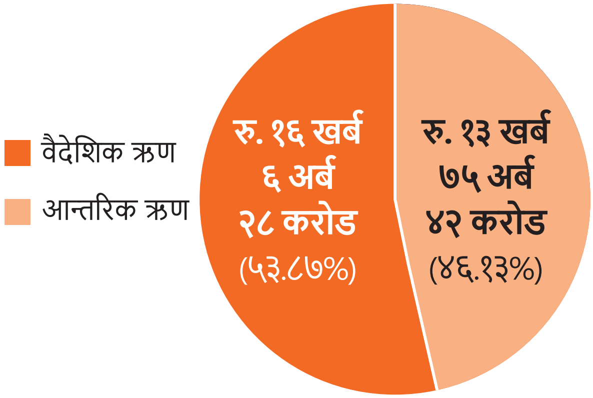

जम्मा ऋण
रु. २९ खर्ब ८१ अर्ब ७० करोड

कुल गार्हस्थ उत्पादनमा ऋणको अनुपात	अपेक्षित ब्याज भुक्तानी (आ. व. ०८३/८४ को लागि)
४५.१८%	रु. ९९ अर्ब ७९ करोड

यस बजेटले करमा गरेका मुख्य परिवर्तनहरू के के हुन् ?

यस वर्ष कर प्रणालीलाई सरल, लगानीमैत्री बनाउने, उत्पादनमुखी तथा नागरिकको कर भार घटाउने उद्देश्यले विभिन्न करका दर, सीमा, छुट तथा प्रक्रियामा परिवर्तन गरिएको छ । नागरिकलाई सिधै असर पर्ने मुख्य परिवर्तन यी हुन् :

व्यक्तिगत आयकरको छुट सीमा बढाएर वार्षिक रु. १० लाख पुऱ्याइएको छ र करका दर पनि घटाइएको छ ।

व्यक्तिगत आयकरका नयाँ दर यस प्रकार छन् :

वार्षिक आम्दानी	करको दर
रु. १० लाखसम्म	१ प्रतिशत
रु. १० लाखदेखि १५ लाख	१० प्रतिशत
रु. १५ लाखदेखि २५ लाख	२० प्रतिशत
रु. २५ लाखदेखि ४० लाख	२७ प्रतिशत
रु. ४० लाखभन्दा माथि	२९ प्रतिशत

उद्योगले प्रयोग गर्ने २७३ प्रकारका कच्चा पदार्थमा भन्सार दर घटाइएको छ । अब कच्चा पदार्थमा लाग्ने भन्सार महसुल तयारी सामानमा लाग्नेभन्दा कम्तीमा एक तह कम हुनेछ । यसले स्वदेशी उत्पादन सस्तो बनाउन मद्दत गर्छ ।

३६० प्रकारका वस्तुमा लाग्दै आएको अन्तःशुल्क हटाइएको छ, जसले ती वस्तु सस्तो हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

सुन तथा सुनका गरगहनामा लाग्दै आएको २ प्रतिशत विलासिता शुल्क हटाई ०.५ प्रतिशत सीप प्रवर्द्धन शुल्क लगाइएको छ । यही शुल्क चाँदी र चाँदीका गरगहनामा पनि लाग्नेछ ।

५ वित्तीय सङ्घीयता

नेपालको संविधान अनुसार देशमा तीन तहका सरकार छन् - सङ्घ, प्रदेश, र स्थानीय तह। तीनै तहले आफ्नो अधिकारक्षेत्रभित्र रही कर उठाउन, बजेट बनाउन र खर्च गर्न पाउँछन्।

सङ्घीय बजेट विनियोजनमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको हिस्सा कति छ ?

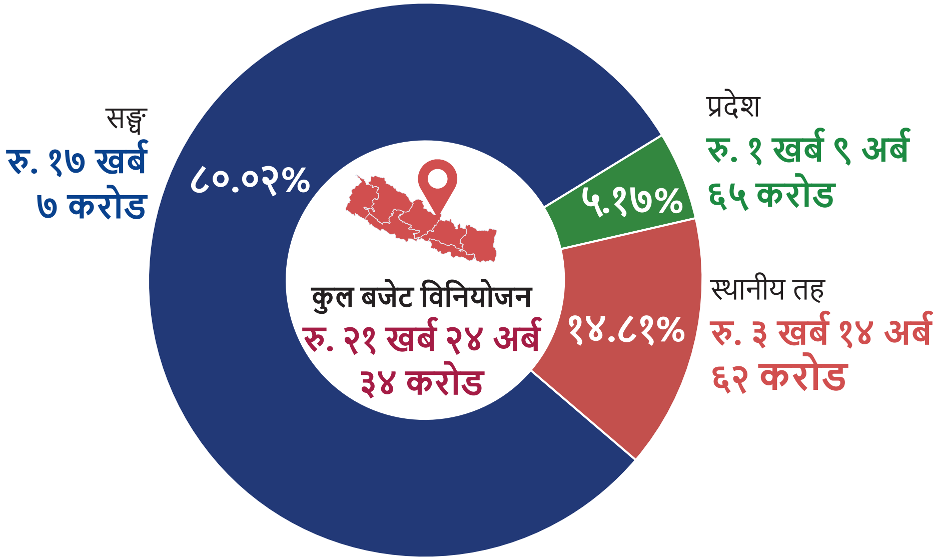

कुन तहले कुन कर उठाउँछ ?

- सङ्घले भन्सार, अन्तशुल्क, मूल्य अभिवृद्धि कर, संस्थागत आयकर, व्यक्तिगत आयकर, पारिश्रमिक करजस्ता कर उठाउँछ।
- प्रदेशले सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन करजस्ता कर उठाउँछ।
- स्थानीय तहले सम्पत्ति कर, घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, व्यवसाय करजस्ता कर उठाउँछ।

राजस्व कसरी बाँडिन्छ ?

सङ्घले उठाएको **मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनमा लाग्ने अन्त:शुल्कको निश्चित हिस्सा** सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई बाँडिन्छ। सङ्घ, कुन प्रदेश र कुन स्थानीय तहले राजस्व बाँडफाँट बापत कति रकम पाउँछ भन्ने कुरा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले बनाएको सूत्रले तय गर्छ। पानी, वन, विद्युत, पर्वतारोहण र खानी तथा खनिज जस्ता प्राकृतिक स्रोतबाट आउने रोयल्टी पनि तीनै तह बीच बाँडिन्छ।

तीन तहको राजस्व बाँडफाँटको खाका

विवरण	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह
मुल्य अभिवृद्धि कर	७० प्रतिशत	१५ प्रतिशत	१५ प्रतिशत
आन्तरिक उत्पादनमा लाग्ने अन्तःशुल्क	७० प्रतिशत	१५ प्रतिशत	१५ प्रतिशत
रोयल्टी	५० प्रतिशत	२५ प्रतिशत	२५ प्रतिशत

सङ्घबाट प्रदेश र स्थानीय तहमा जाने अनुदान के के हुन् ?

प्रदेश र स्थानीय तहले आफैं उठाउने राजस्वले उनीहरूको खर्चको आवश्यकता पूरा हुन सक्दैन । त्यसैले सङ्घीय सरकारले उनीहरूलाई चार किसिमका अनुदान उपलब्ध गराउँछ ।

- **वित्तीय समानीकरण अनुदान:** स्थानीय वा प्रदेश सरकारहरू बीचको स्रोत असमानता घटाउन दिइने अनुदान हो । यो आफ्नै प्राथमिकताअनुसार खर्च गर्न पाइन्छ ।
- **सशर्त अनुदान:** तोकिएको काममा मात्र खर्च गर्नुपर्ने अनुदान (जस्तै: शिक्षक तलब, खोप कार्यक्रम) ।
- **समपुरक अनुदान:** आयोजनाको लागतको केही हिस्सा प्रदेश/स्थानीय तह आफैँले हाल्ने र बाँकी सङ्घले थप्ने अनुदान ।
- **विशेष अनुदान:** पछाडि परेका क्षेत्र वा विशेष आवश्यकताका कार्यक्रमका लागि दिइने अनुदान।

कुन तहले के काम गर्छ ?

संविधानले तीनै तहलाई फरक-फरक कार्यजिम्मेवारी दिएको छ । गाउँपालिका/नगरपालिकाले आधारभूत विद्यालय, स्थानीय सडक, खानेपानी, सरसफाइ र स्थानीय विकासका काम गर्दछ । प्रदेशले प्रादेशिक योजना, प्रदेशस्तरका सडक, अस्पताल र ठूला आयोजनाको काम गर्दछ । सङ्घले राष्ट्रिय नीति निर्माण, अनुसन्धान, राष्ट्रिय मापदण्ड, सुरक्षा, परराष्ट्र सम्बन्ध र ठूला पूर्वाधारको काम गर्छ ।

ऋण तथा वित्तीय अनुशासन

प्रदेश र स्थानीय सरकारले राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकम र आफ्नो आन्तरिक स्रोतबाट प्राप्त हुने राजस्व रकमको योगफलको १२ प्रतिशतमा नबढ्ने गरी आन्तरिक ऋण उठाउन सक्ने व्यवस्था छ । तर प्रदेश तथा स्थानीय तहले आन्तरिक ऋण लिनुअघि नेपाल सरकारको सहमति लिनुपर्छ ।

सङ्घबाट प्रदेश र स्थानीय तहलाई कति अनुदान जान्छ ?

आर्थिक वर्ष २०८३/८४ मा प्रदेश र स्थानीय तहलाई गरिएको वित्तीय हस्तान्तरणको विवरण (रकम रु.) :

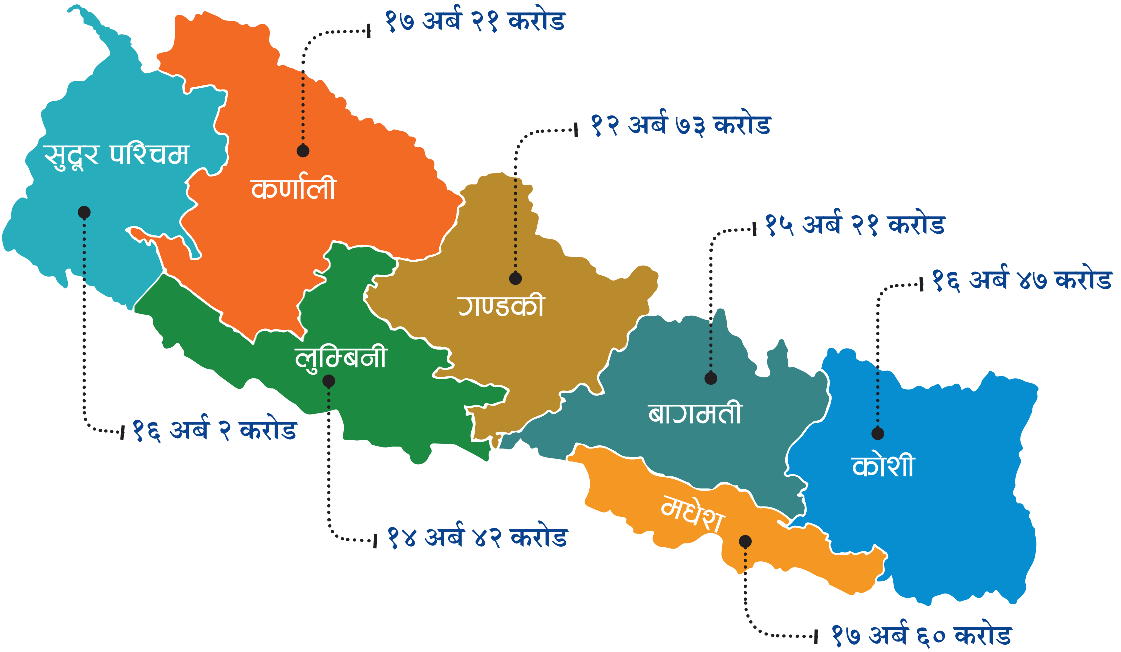

प्रदेश	समानीकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा
कोशी	९ अर्ब १२ करोड	५ अर्ब ९६ करोड	८४ करोड	५५ करोड	१६ अर्ब ४७ करोड
मधेश	७ अर्ब ८५ करोड	८ अर्ब १० करोड	९५ करोड	७० करोड	१७ अर्ब ६० करोड
बागमती	८ अर्ब ४३ करोड	५ अर्ब ८२ करोड	४४ करोड	५३ करोड	१५ अर्ब २१ करोड
गण्डकी	७ अर्ब ८५ करोड	३ अर्ब ९३ करोड	५५ करोड	४० करोड	१२ अर्ब ७३ करोड
लुम्बिनी	८ अर्ब ५६ करोड	४ अर्ब ४६ करोड	७७ करोड	६३ करोड	१४ अर्ब ४२ करोड
कर्णाली	१० अर्ब ६३ करोड	५ अर्ब ४२ करोड	६७ करोड	४९ करोड	१७ अर्ब २१ करोड
सुदुरपश्चिम	९ अर्ब ६ करोड	६ अर्ब ०४ करोड	३९ करोड	५३ करोड	१६ अर्ब २ करोड
जम्मा	६१ अर्ब ५० करोड	३९ अर्ब ७३ करोड	४ अर्ब ६० करोड	३ अर्ब ८२ करोड	१ खर्ब ९ अर्ब ६५ करोड
स्थानीय तह	९० अर्ब २० करोड	२ खर्ब ६अर्ब ९ करोड	८ अर्ब ९३ करोड	९ अर्ब ४० करोड	३ खर्ब १४ अर्ब ६२ करोड
कुल जम्मा	१ खर्ब ५१ अर्ब ७१ करोड	२ खर्ब ४५ अर्ब ८१ करोड	१३ अर्ब ५३ करोड	१३ अर्ब २२ करोड	४ खर्ब २४ अर्ब २८ करोड

६ बजेट कुन कुन काममा खर्च हुन्छ ?

मन्त्रालय/निकायगत बजेट बाँडफाँट

विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायलाई सेवा तथा कार्यको लागि गरिएको बजेट बाँडफाँटको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छः

निकाय	जम्मा रकम (रु.)	चालु रकम (रु.)	पुँजीगत रकम (रु.)	वित्तीय व्यवस्था
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	७ अर्ब ४८ करोड	४ अर्ब ३१ करोड	३ अर्ब १७ करोड	
अर्थ मन्त्रालय	५७ अर्ब ५७ करोड	२६ अर्ब ७५ करोड	३० अर्ब ८२ करोड	
उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	८ अर्ब ३१ करोड	५ अर्ब १४ करोड	३ अर्ब १७ करोड	
ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ मन्त्रालय	४२ अर्ब ६० करोड	४ अर्ब २३ करोड	३८ अर्ब ३७ करोड	
कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	५८ करोड	५८ करोड		
कृषि, वन तथा पर्यावरण मन्त्रालय	६० अर्ब ३१ करोड	५४ अर्ब ५१ करोड	५ अर्ब ८१ करोड	
गृह मन्त्रालय	१ खर्ब ७ अर्ब ९५ करोड	८९ अर्ब ८४ करोड	१८ अर्ब ११ करोड	
संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	७ अर्ब ३४ करोड	२ अर्ब ६४ करोड	४ अर्ब ७० करोड	
परराष्ट्र मन्त्रालय	८ अर्ब ७४ करोड	७ अर्ब १८ करोड	१ अर्ब ५६ करोड	
विज्ञान, प्रविधि तथा नवप्रवर्तन मन्त्रालय	४ अर्ब	१ अर्ब ७८ करोड	२ अर्ब २२ करोड	
पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	२ खर्ब ६९ अर्ब २९ करोड	१६ अर्ब ५६ करोड	२ खर्ब ५२ अर्ब ७३ करोड	

महिला, बालबालिका, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक र सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	१ खर्ब २१ अर्ब ६४ करोड	१ खर्ब २० अर्ब ९७ करोड	६७ करोड	
रक्षा मन्त्रालय	६४ अर्ब ९७ करोड	५८ अर्ब ७७ करोड	६ अर्ब २० करोड	
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय	६२ अर्ब ९० करोड	५७ अर्ब ३ करोड	५ अर्ब ८७ करोड	
सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	५ अर्ब ९४ करोड	५ अर्ब २२ करोड	७२ करोड	
भूमि व्यवस्था, सहकारी, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	१२ अर्ब ७८ करोड	१२ अर्ब १७ करोड	६१ करोड	
स्वास्थ्य तथा खाद्य स्वच्छता मन्त्रालय	५५ अर्ब ९२ करोड	४४ अर्ब ७२ करोड	११ अर्ब २० करोड	
युवा, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	१ अर्ब ८८ करोड	१ अर्ब ६० करोड	२८ करोड	
अन्य निकाय	२ खर्ब ७७ अर्ब ४२ करोड	२ खर्ब ३२ अर्ब ५२ करोड	४४ अर्ब ९० करोड	
वित्तीय व्यवस्था	५ खर्ब २२ अर्ब ४४ करोड	९९ अर्ब ७९ करोड		४ खर्ब २२ अर्ब ६५ करोड
प्रदेश	१ खर्ब ९ अर्ब ६५ करोड	१ खर्ब ९ अर्ब ६५ करोड		
स्थानीय तह	३ खर्ब १४ अर्ब ६२ करोड	३ खर्ब १४ अर्ब ६२ करोड		
कुल जम्मा	**२१ खर्ब २४ अर्ब ३४ करोड**	**१२ खर्ब ७० अर्ब ५८ करोड**	**४ खर्ब ३१ अर्ब ११ करोड**	**४ खर्ब २२ अर्ब ६५ करोड**

कामको आधारमा वर्गीकरण

सरकारी खर्चलाई उद्देश्य र कामका आधारमा वर्गीकरण (Classification of Functions of Government- COFOG) गर्दा सरकारले कुन क्षेत्रमा कति प्राथमिकता दिएको छ भन्ने देखाउँछ ।

विवरण	रकम (रु.)	प्रतिशत
सामान्य सार्वजनिक सेवा *	१० खर्ब ५४ अर्ब ६७ करोड	४९.६५
रक्षा	६३ अर्ब २७ करोड	२.९८
सार्वजनिक शान्ति तथा सुरक्षा	९१ अर्ब ९७ करोड	४.३३
आर्थिक मामिला	४ खर्ब ४८ अर्ब ९५ करोड	२१.१३
वातावरण संरक्षण	१० अर्ब ०० करोड	०.४७
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	८६ अर्ब ९९ करोड	४.१०
स्वास्थ्य	७४ अर्ब ७२ करोड	३.५२
मनोरञ्जन संस्कृति तथा धर्म	६ अर्ब ७६ करोड	०.३२
शिक्षा	५९ अर्ब २४ करोड	२.७९
सामाजिक सुरक्षा	२ खर्ब २७ अर्ब ७७ करोड	१०.७२
जम्मा	**२१ खर्ब २४ अर्ब ३४ करोड**	**१००.००**

** ध्यान दिनुहोस्: यो तालिकामा देखिएको शिक्षा र स्वास्थ्यको प्रतिशत सङ्घीय सरकार आफैले गर्ने खर्च मात्र हो । शिक्षा र स्वास्थ्यमा प्रदेश र स्थानीय तहमार्फत हुने खर्चलाई सामान्य सार्वजनिक सेवा अन्तर्गत राखिने हुँदा यसमा छुट्टै देखिँदैन । सामान्य सार्वजनिक सेवा भित्र प्रदेश र स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण भएको शिक्षा र स्वास्थ्यको रकम समेत समावेश गर्दा शिक्षामा जम्मा रु. २ खर्ब १८ अर्ब ३० करोड (१०.२७ प्रतिशत) र स्वास्थ्यमा रु. १ खर्ब १ अर्ब ९५ करोड (४.७९) विनियोजन भएको छ ।*

लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट

महिला सशक्तीकरण प्रवर्द्धन गरी लैङ्गिक समानता कायम गर्न योजना तर्जुमा तथा बजेट विनियोजन र कार्यान्वयनमा लैङ्गिक संवेदनशीलता (महिला र पुरुषका फरक-फरक आवश्यकता हुन्छन र तिनलाई सम्बोधन गर्ने गरी) अवलम्बन गर्ने प्रक्रिया नै लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणाली हो । बजेट प्रणालीमा यसलाई छुट्टै कोडिङ गरी देहायबमोजिम प्रत्यक्ष लाभ, अप्रत्यक्ष लाभ र तटस्थ गरी वर्गीकरण गरिएको छ ।

जम्मा: रु. २१ खर्ब २४ अर्ब ३४ करोड

जलवायु बजेट

जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न जोखिम र प्रभावलाई **न्यूनीकरण तथा अनुकूलन** गर्न, वातावरण संरक्षण र जलवायु उत्थानशील विकासका लागि विनियोजन गरिने बजेट हो । नेपालले जलवायु बजेटलाई बजेट प्रणालीमै पहिचान गर्ने अभ्यास गरेको छ जसलाई देहाय बमोजिम वर्गीकरण गरी देखाइएको छ ।

जम्मा: रु. २१ खर्ब २४ अर्ब ३४ करोड

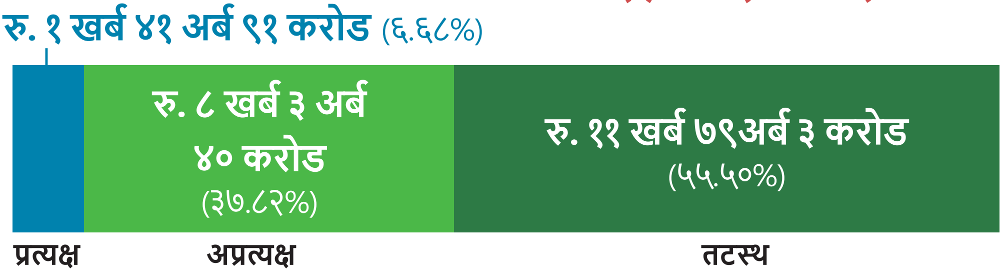

दिगो विकास लक्ष्य बजेट

दिगो विकास लक्ष्य भन्नाले सन् २०१५ मा संयुक्त राष्ट्र सङ्घका सदस्य राष्ट्रहरूले सन् २०३० सम्म हासिल गर्ने गरी स्वीकार गरेका १७ वटा विश्वव्यापी लक्ष्यहरूलाई जनाउँछ । यी लक्ष्य हासिल गर्नु सदस्य राष्ट्रहरूका साझा प्रतिवद्धता हो । हाम्रो बजेट प्रणालीमा दिगो विकास लक्ष्यको दृष्टिकोणले छुट्टै कोडिङ गरी विनियोजन गरिएको बजेटलाई देखाइएको छ ।

सङ्केत	दिगो विकास लक्ष्य	रकम (रु.)	प्रतिशत
१	गरिबीको अन्त्य	१ खर्ब ८७ अर्ब ३० करोड	८.८२
२	शून्य भोकमरी	६९ अर्ब ४७ करोड	३.२७
३	स्वस्थ जीवन	५८ अर्ब ९७ करोड	२.७८
४	गुणस्तरीय शिक्षा	६२ अर्ब ९३ करोड	२.९६
५	लैङ्गिक समानता	८१ करोड	०.०४
६	दिगो सफा पानी तथा सरसफाइ सेवा	२५ अर्ब ७८ करोड	१.२१
७	आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	७०अर्ब १४ करोड	३.३
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	७० अर्ब ७३ करोड	३.३३
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	१ खर्ब ८८ अर्ब ५ करोड	८.८५
१०	असमानता न्यूनीकरण	१ खर्ब ३३ अर्ब ६६ करोड	६.२९
११	दिगो शहर र वस्तिहरू	१ खर्ब ४२ अर्ब ६ करोड	६.६९
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	१० अर्ब ७५ करोड	०.५१
१५	भूसतह सतहको उपयोग	९ अर्ब ५६ करोड	०.४५
१६	शान्तिपूर्ण, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	१ खर्ब ७१ अर्ब ५७ करोड	८.०८
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	१३ अर्ब २० करोड	०.६२
०	साङ्केतीकरण नगरिएको	९ खर्ब ९ अर्ब ३६ करोड	४२.८१
	कुल जम्मा	**२१ खर्ब २४ अर्ब ३४ करोड**	**१००**

नोट: बजेटमा दिगो विकास लक्ष्य १२ (दिगो उपभोग तथा उत्पादन) र १४ (पानी मुनिको जीवन) का लागि वर्गीकरण गरिएको छैन।

८ बजेटका प्राथमिकता र प्रमुख क्षेत्रगत कार्यक्रम के के हुन् ?

बजेटका प्रमुख प्राथमिकता

- नीतिगत तथा कानूनी सुधार,
- सुशासन, नागरिकमैत्री सेवा तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सुधार,
- उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि,
- स्वदेशमै उत्पादनशील रोजगारी तथा उद्यमशीलताको विस्तार,
- निजी क्षेत्रको लगानी तथा आत्मविश्वास अभिवृद्धि,
- गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारमा लगानी,
- कृषि, ऊर्जा, पर्यटन, सूचना प्रविधि तथा सेवा क्षेत्रको विकास,
- गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच,
- सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता र सामाजिक न्याय,
- डिजिटल प्रविधि तथा कृत्रिम बुद्धिमत्ताको प्रयोग,
- सार्वजनिक खर्चलाई मितव्ययी, दक्ष तथा परिणाममुखी बनाउने,
- हरित अर्थतन्त्र तथा जलवायु उत्थानशीलता,
- सन्तुलित, समावेशी र दिगो विकास ।

प्रमुख क्षेत्रगत कार्यक्रमहरू

१ सडक तथा शहरी पूर्वाधार विकास

सडक पूर्वाधार

(विनियोजन : रु. १ खर्ब ३६ अर्ब १६ करोड)

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

सडक कालोपत्रे	करिब १ हजार किलोमिटर
सडक पुल निर्माण	२७५ वटा
पूर्व-पश्चिम राजमार्ग	पाँच वर्षभित्र चार लेनमा स्तरोन्नति

पूर्व-पश्चिम राजमार्गको स्तरोन्नति	→ **रु. ३७ अर्ब ४६ करोड**
देशभर सडक मर्मतसम्भार अभियान	→ **रु. २८ अर्ब ५२ करोड**
काठमाडौं-तराई-मधेश द्रुतमार्ग	→ **रु. १७ अर्ब ६४ करोड**
व्यापारिक मार्ग विस्तार	→ **रु. १७ अर्ब २५ करोड**
राष्ट्रिय राजमार्ग तथा रणनीतिक सडकका पुल	→ **रु. ९ अर्ब ८७ करोड**
राजमार्ग स्तरोन्नति	→ **रु. ८ अर्ब ८७ करोड**
स्थानीय स्तरका सडक पुल (केन्द्रसम्मको पहुँच)	→ **रु. ६ अर्ब २१ करोड**
नागढुङ्गा-मुग्लिङ्ग सडक खण्ड	→ **रु. ६ अर्ब ५५ करोड**
कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी कोरिडोर	→ **रु. ६ अर्ब २५ करोड**
स्थानीय तह केन्द्र पहुँच सुधार कार्यक्रम	→ **रु. ३ अर्ब ४९ करोड**
हुलाकी राजमार्ग	→ **रु. ४ अर्ब ६५ करोड**
सडक सुरक्षा	→ **रु. २ अर्ब ४६ करोड**
पुष्पलाल (मध्यपहाडी) राजमार्गमा ६५ किलोमिटर सडक स्तरोन्नति र पाँच पुल निर्माण	→ **रु. २ अर्ब १६ करोड**

विनियोजन

रु. २ खर्ब ८६ अर्ब ४८ करोड

- राजमार्गमा पहिरो तथा अवरोध तत्काल हटाउन → **रु. ३ अर्ब १७ करोड**
- मदन भण्डारी राजमार्ग → **रु. १ अर्ब ४६ करोड**
- गल्छी रसुवागढी सडक → **रु. १ अर्ब ३५ करोड**
- कर्णाली राजमार्ग → **रु. १ अर्ब**

शहरी पूर्वाधार

(विनियोजन : रु. ५३ अर्ब ३ करोड)

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- मध्य पहाडी लोकमार्गमा १० वटा नयाँ शहर → **रु. १ अर्ब ८३ करोड**
- झोलुङ्गे पुल निर्माण → **रु. ५ अर्ब १४ करोड**
- एकीकृत फोहोरमैला व्यवस्थापन ढलमुक्त नदी अभियान र नदी किनारमा हरियाली प्रवर्द्धन → **रु. ४ अर्ब १९ करोड**

२ स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ

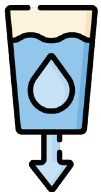

विनियोजन
रु. ३७ अर्ब १७ करोड

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- आगामी तीन वर्षमा ६५ प्रतिशत र पाँच वर्षमा शत प्रतिशत नागरिकलाई सुरक्षित खानेपानी उपलब्ध गराउने ।
- पानी परीक्षण प्रयोगशाला तथा क्यूआरमा आधारित पानी गुणस्तर अनुगमन विस्तार गर्ने ।
- मेलम्ची खानेपानी तथा उपत्यकाका विभिन्न क्षेत्रमा पाइप सञ्जाल विस्तार → **रु. ७ अर्ब २६ करोड**
- काठमाडौं उपत्यकाका पाँच स्थानमा फोहोर पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माण → **रु. ३ अर्ब ४६ करोड**
- तराई-मधेशमा अधुरो रहेका २८० खानेपानी आयोजना सम्पन्न गर्ने → **रु. २ अर्ब ५० करोड**
- प्रमुख शहरमा खानेपानी, ढल तथा प्रशोधन → **रु. २ अर्ब ३४ करोड**

३ स्वच्छ ऊर्जा विकास

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- चालु आर्थिक वर्ष जलविद्युतबाट ६७० मेगावाट र सौर्य ऊर्जाबाट ३७० मेगावाट गरी थप १,०४० मेगावाट विद्युत राष्ट्रिय प्रसारणमा जोड्ने ।
- १,२०० मेगावाटको बुढीगण्डकी जलाशययुक्त आयोजनालाई अधिकार सम्पन्न प्राधिकरण मोडलबाट अगाडि बढाउने ।
- कर्णालीमा राष्ट्रिय प्रसारण लाइन विस्तार गर्ने ।
- हेटौँडामा २.५ मेगावाट ग्रिन हाइड्रोजन पाइलट आयोजना स्थापना गर्ने ।
- काठमाडौंमा १०० मेगावाट ब्याट्री ऊर्जा भण्डारण प्रणाली सुरु गर्ने ।

विनियोजन
रु. ८५ अर्ब ५४ करोड

- प्रसारण लाइन तथा सबस्टेसन निर्माण → **रु. ७० अर्ब**
- तनहुँ जलाशययुक्त आयोजना → **रु. ६ अर्ब १० करोड**
- दुधकोशी जलाशययुक्त आयोजना → **रु. ४ अर्ब २४ करोड**
- बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना → **रु. १ अर्ब ५० करोड**

४ सिँचाइ पूर्वाधार विकास

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- चालु आर्थिक वर्ष थप १५ हजार ८ सय हेक्टर खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुऱ्याउने ।
- सिँचाइ पुगेको खेतीयोग्य जमिनको अनुपात ६४ प्रतिशत पुऱ्याउने ।
- भूमिगत सिँचाइबाट तराई/मधेशमा थप ३,९८० हेक्टर जमिनमा सुविधा पुऱ्याउने ।

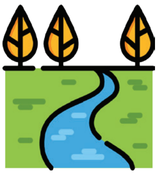

विनियोजन :
रु. ३५ अर्ब ९५ करोड

- बबइ सिँचाइ, सिक्टा सिँचाइ, सुनकोसी मरिन डाइभर्सन, बागमती सिँचाइ, महाकाली सिँचाइ, भेरी बबई डाइभर्सन, रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ, नदी नियन्त्रण → **रु. २० अर्ब ५४ करोड**
- सर्लाही र धनुषामा स्मार्ट प्रविधिमा आधारित भूमिगत सिँचाइ, ट्युववेल सिँचाइ प्रणालीको संरचना निर्माण → **रु. ३ अर्ब ८८ करोड**
- लोहन्द्रा खोला नहर निर्माण, बृहत् दाङ उपत्यक सिँचाइ प्रणाली विस्तार, बडकापथ सिँचाइ, लिफ्ट प्रविधिबाट सिँचाइ → **रु. १ अर्ब ९० करोड**
- पहाडी टारमा लिफ्ट सिँचाइ → **रु. ८० करोड**

५ कृषि तथा पशुपन्छी विकास

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- कृषि तथा पशु बीमामा सरकारले ८० प्रतिशतसम्म प्रिमियम अनुदान उपलब्ध गराउने ।
- न्यूनतम रु. २ करोडसम्म कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनका लागि प्रारम्भिक पुँजी लगानी गर्ने कृषकलाई ४० प्रतिशतसम्म प्रोत्साहन अनुदान उपलब्ध गराउने ।
- किसान परिचयपत्र वितरण सुरु गर्ने ।
- सिराहा-सप्तरीमा आँप एवम् सर्लाहीमा गोलभेँडा प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने ।
- कर्णालीमा स्याउ तथा ओखरको फलफूल जोन र चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने ।

विनियोजन
रु. ४६ अर्ब ९२ करोड

- रासायनिक मल अनुदान → रु. ३२ अर्ब ४६ करोड
- कृषि बीमा (बाली तथा पशुधन) → रु. २ अर्ब १९ करोड
- कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम → रु. २ अर्ब ६४ करोड
- राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम → रु. २ अर्ब ६२ करोड
- उखु कृषकलाई अनुदान → रु. १ अर्ब ५० करोड
- उच्च मूल्य कृषि उत्थानशील कार्यक्रम → रु. १ अर्ब ४५ करोड
- प्राङ्गारिक तथा हरियो मल प्रवर्द्धन → रु. ३६ करोड
- पशुरोग नियन्त्रण → रु. २४ करोड

६ वन, वातावरण तथा जलवायु

विनियोजन
रु. १२ अर्ब ३१ करोड

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- कर्णालीमा जडीबुटी प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने ।
- वनलाई हरित उद्योग, रोजगारी र आयात प्रतिस्थापनसँग जोड्ने ।
- सामुदायिक वनलाई उत्पादन, प्रशोधन, ब्रान्डिङ तथा उद्यमसँग जोड्ने ।
- कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण तथा स्थानीय समुदायको लाभ सुनिश्चित गर्ने ।
- राष्ट्रिय वन विकास कार्यक्रम → **रु. १ अर्ब ५ करोड**
- चुरे तथा तराई–मधेशको जलचक्र संरक्षणका लागि पानीका स्रोत, पोखरी, पहिरो नियन्त्रण तथा तटबन्ध निर्माण → **रु. ९९ करोड**
- जैविक विविधता तथा जलाधार व्यवस्थापन → **रु. ६५ करोड**
- सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन → **रु. ३ करोड**
- सामुदायिक तथा कबुलियती वनमा फलफूल तथा बहुउपयोगी बिरूवा रोपण तथा संरक्षण → **रु. १ करोड**

७ शिक्षा : मानव पुँजीमा लगानी

विनियोजन
रु. २ खर्ब १८ अर्ब ३० करोड

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- चिकित्सा, नर्सिङ तथा सूचना प्रविधि शिक्षाका अवसर विस्तार गर्ने ।
- गेटास्थित सहिद दशरथ चन्द स्वास्थ्य विज्ञान विश्वविद्यालयमा चिकित्सा शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- पछाडि परेका समुदायका विद्यार्थीका लागि आवासीय विद्यालय (सुरुवातमा चेपाङ समुदायलाई लक्षित) सञ्चालन गर्ने ।
- विदेशमा रहेका नेपाली युवालाई खुला विश्वविद्यालयमार्फत अध्ययनको अवसर उपलब्ध गराउने ।
- उद्योग र श्रम बजारसँग जोडिएको मागमा आधारित सीप प्रणाली विस्तार गर्ने ।
- राष्ट्रिय योग्यता ढाँचा तथा पूर्वसिकाइ मान्यतामार्फत अनुभवबाट प्राप्त सीपलाई औपचारिक मान्यता दिने ।

- विद्यालय शिक्षक तलब → रु. १ खर्ब २ अर्ब
- तोकिएका जिल्लामा विद्यार्थी दिवा खाजा कार्यक्रम → रु. १० अर्ब २० करोड
- बालविकास सहजकर्ता तथा विद्यालय कर्मचारी → रु. १० अर्ब १५ करोड
- लक्षित विद्यार्थी छात्रवृत्ति → रु. ८ अर्ब ८३ करोड
- आवासीय विद्यालय सञ्चालन → रु. ६ करोड
- विद्यालय भवन निर्माण → रु. ३ अर्ब ९७ करोड
- सामुदायिक विद्यालयको पूर्वाधार आवश्यकता म्यापिङ → रु. १ अर्ब

८ खेलकुद

विनियोजन
रु. ४ अर्ब ३ करोड

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- तीन वर्षभित्र कम्तीमा १० वटा फुटबल रङ्गशालालाई फ्लडलाइटसहित स्तरोन्नति गर्ने ।
- प्रमुख आठ शहरमा पाँच वर्षभित्र आधुनिक क्रिकेट रङ्गशाला निर्माण गर्ने ।
- विराटनगर, लहान, काठमाडौं, पोखरा, बुटवल, सुर्खेत र धनगढीको फाप्लामा इन्डोर मल्टिपर्पोज स्टेडियम निर्माण गर्ने ।
- प्रतिभाशाली विद्यार्थीलाई विद्यालय तहदेखि छनोट गरी आवासीय प्रशिक्षण दिने ।
- अन्तर्राष्ट्रिय पदक विजेता खेलाडीलाई आजीवन निःशुल्क स्वास्थ्य उपचार गर्ने ।

- खेलकुद पूर्वाधार → रु. ४ अर्ब ३ करोड

९ स्वास्थ्य

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- सातवटै प्रदेशका प्रमुख सरकारी अस्पताललाई चरणबद्ध रूपमा शिक्षण तथा विशिष्टीकृत स्वास्थ्य केन्द्रका रूपमा विकास गर्ने।
- आगामी तीन वर्षमा ९० प्रतिशत नेपालीलाई स्वास्थ्य बीमाको दायरामा ल्याउने।
- डिजिटल स्वास्थ्य प्रणाली विस्तार गर्ने।
- दुर्गम क्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवा तथा रेफरल प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने।

विनियोजन
रु. १ खर्ब १ अर्ब ९५ करोड

- स्वास्थ्य बीमा → **रु. १५ अर्ब**
- विपन्न नागरिक, आमा सुरक्षा, निःशुल्क औषधि लगायत स्वास्थ्य सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम → **रु. १३ अर्ब १५ करोड**
- आधारभूत अस्पताल निर्माण तथा औजार उपकरण → **रु. १० अर्ब ६४ करोड**
- खोप तथा खोप सामग्री → **रु. ३ अर्ब ६ करोड**
- १५ वर्ष मुनिका बालबालिका र ७५ वर्ष माथिका जेष्ठ नागरिकको निःशुल्क मुटु बाथरोगको शल्यक्रिया → **रु. ७० करोड**
- बीपी कोइराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पतालमा PET Scan तथा Cyclotron जडान → **रु. ३२ करोड**

१० सूचना प्रविधि तथा डिजिटल नेपाल

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

विनियोजन
रु. ५ अर्ब ९३ करोड

- डिजिटल सार्वजनिक पूर्वाधार विस्तार गर्ने।
- कर्णाली तथा सुदूरपश्चिममा दूरसञ्चार सेवा विस्तार गर्ने।
- नागरिक एपमा थप सरकारी सेवा आबद्ध गर्ने।
- सरकारी सूचना प्रविधि सफ्टवेयर खरिदमा एकीकृत प्रणाली विकास गर्ने।
- नेपाललाई प्रविधि तथा टेक हबका रूपमा विकास गर्ने।

- सूचना प्रविधि सेवा निर्यातबाट प्राप्त आयमा ५० प्रतिशत कर छुट दिने।
- एआई उद्यमी तथा स्टार्टअपलाई सहुलियतपूर्ण कम्प्युटिङ क्षमता उपलब्ध गराउने।
- अन्तर्राष्ट्रिय ख्यातिप्राप्त कम्तीमा १५ जना नेपाली एआई शोधकर्तालाई फेलोसिप प्रदान गर्ने।
- स्युचाटारमा सार्वभौम एआई कम्प्युट केन्द्र स्थापना गर्ने।

११ औद्योगिक विकास, वाणिज्य तथा आपूर्ति

विनियोजन
रु. ८ अर्ब ३१ करोड

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- साना तथा मझौला उद्योगका लागि वित्तीय पहुँच विस्तार गर्ने।

उत्पादनमा आधारित प्रोत्साहन कार्यक्रम	→ **रु. १ अर्ब १८ करोड**
स्टार्टअप उद्यम व्यवसायलाई सहुलियतपूर्ण कर्जा	→ **रु. ८० करोड**
स्थानीय तहबाट सञ्चालन हुने लघु उद्यम	→ **रु. ७९ करोड**
औद्योगिक पूर्वाधार विकास	→ **रु. ६५ करोड**
औद्योगिक तथा खानी पहुँच सडक	→ **रु. ५० करोड**
१०० उद्योगलाई विद्युतीय/बायोब्रिकेट बोइलरमा रूपान्तरण	→ **रु. २२ करोड**
लघु घरेलु उद्योग तथा स्टार्टअप उद्यम स्तरोन्नतिको लागि सहुलितपूर्ण कर्जा	→ **रु. १७ करोड**
भगत सर्वजित शिल्प उद्यम विकास कार्यक्रम	→ **रु. ७ करोड**
जेन जी उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	→ **रु. २ करोड**
पाँचखालमा महिला उद्यमी विशेष औद्योगिक ग्राम स्थापना तथा सञ्चालन	→ **रु. १ करोड**

१२ आर्थिक पुनरूत्थान

प्रमुख कार्यक्रम

- सहुलियतपूर्ण कर्जामा ब्याज अनुदान → **रु. ११ अर्ब ५९ करोड**
- नवप्रवर्तनकारी र वैदेशिक रोजगारबाट फर्केकालाई व्यवसाय सुरुवात गर्न सुरुवाती पुँजी → **रु. १ अर्ब ५५ करोड**

१३ स्टार्टअप तथा नवप्रवर्तन

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- कृषि तथा पशुजन्य उद्यम गर्न चाहने १ हजार युवा उद्यमीलाई स्टार्टअप सुविधा उपलब्ध गराउने ।
- स्टार्टअप, नवप्रवर्तन र उद्यमशीलतामा अनुदान, सहुलियतपूर्ण कर्जा तथा वृद्धि पुँजीको व्यवस्था गर्ने ।
- अनुसन्धान नवप्रवर्तन तथा उद्यमशीलता अभिवृद्धि कार्यक्रम गर्ने ।
- विज्ञान, प्रविधि तथा नवप्रवर्तन → **रु. ४ अर्ब**
- नेपाल इन्टरप्राइज फसिलिटी → **रु. ५० करोड**

१४ संस्कृति तथा पर्यटन

विनियोजन
रु. ७ अर्ब ३४ करोड

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- नेपाल भ्रमण वर्ष २०८५ को तयारी गर्ने ।
- 'आरोग्य पर्यटन' प्रवर्द्धन गर्ने ।
- ग्रेट हिमालयन ट्रेललाई रणनीतिक पदमार्गका रूपमा विकास गर्ने ।
- विभिन्न धार्मिक तथा सांस्कृतिक पर्यटकीय करिडोर विकास गर्ने ।
- ऐतिहासिक बौद्ध गुम्बा तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्ने ।

- लुम्बिनी-मुक्तिनाथ धार्मिक–सांस्कृतिक मार्गको प्रवर्द्धन गर्ने।
- विभिन्न हिमाल तथा नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यको ब्रान्डिङ गर्ने।
- प्राचीन तिलौराकोटको संरक्षण तथा बृहत्तर लुम्बिनी क्षेत्र विकास → **रु. ८३ करोड**
- सातै प्रदेशको पहाडी क्षेत्रमा हिलस्टेसन निर्माण → **रु. ४६ करोड**

नागरिक उड्डयन

प्रमुख कार्यक्रम

विनियोजन
रु. २ अर्ब ९८ करोड

- विमानस्थल पूर्वाधार (भरतपुर, तुलसीपुर, टरीगाउँ, सुर्खेत विमानस्थल) → **रु. १ अर्ब ४५ करोड**
- त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल स्तरोन्नति → **रु. १ अर्ब ५३ करोड**

१५ श्रम तथा वैदेशिक रोजगार

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

विनियोजन
रु. ३ अर्ब ६३ करोड

- विप्रेषणलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी गर्न विप्रेषण-लगानी मिलान कोष स्थापना गर्ने।
- विदेशबाट फर्किएका नेपालीको ज्ञान, सीप र पुँजी उपयोग गर्न Returnee Migrant Program सञ्चालन गर्ने।
- युवाका लागि छोटो अवधि तथा कार्यस्थलमा आधारित सीप तालिम प्रदान गर्ने।
- सीप सिकेर मात्र वैदेशिक रोजगारीमा जाने व्यवस्था गर्ने।
- वैदेशिक रोजगारीमा जाने श्रमिकको लागत घटाउने तथा शून्य लागतलाई प्रोत्साहन गर्ने।
- अनौपचारिक तथा असङ्गठित श्रमिकलाई सामाजिक सुरक्षामा आबद्ध गर्ने।
- श्रमिक र रोजगारदातालाई श्रम रजिस्ट्रिमा आबद्ध गर्ने।

- सूचीकृत बेरोजगारलाई रोजगार सहायता → **रु. ५२ करोड**
- रोजगार प्रवर्द्धन → **रु. ३५ करोड**
- युवाको क्षमता विकास, युवाको उद्यमशीलता विकास, युवाको पहुँच र सहभागिता → **रु. ६ करोड**

१६ सामाजिक सुरक्षा तथा समावेशीकरण

विनियोजन

१ खर्ब २१ अर्ब ६४ करोड

प्रमुख लक्ष्य तथा कार्यक्रम

- जीवनचक्रका विभिन्न चरणमा हुने जोखिमबाट नागरिकलाई संरक्षण गर्ने ।
- दलित समुदायका पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको पोषण सहायता मासिक रु. १ हजार पुऱ्याउने ।
- उच्च गरिबी तथा कम मानव विकास सूचकाङ्क भएका २५ जिल्लाका बालबालिकाका लागि प्रतिव्यक्ति रु. ५३२ उपलब्ध गराउने ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिमैत्री सरकारी संरचना, वेबसाइट तथा सफ्टवेयर विकास गर्ने ।
- सबै प्रदेशमा अपाङ्ग पुनर्स्थापना केन्द्र विस्तार गर्ने ।
- अटिजम भएका बालबालिकाका लागि आवासीय नमुना विद्यालय स्थापना गर्ने ।
- सडक बालबालिकाको पुनर्स्थापना तथा नेपाललाई सडक बालबालिका मुक्त राष्ट्र बनाउने ।

- सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम → **रु. १ खर्ब २० अर्ब २८ करोड**
- बाल विकास कार्यक्रम → **रु. ५ करोड**
- दुर्गम क्षेत्रका गर्भवती तथा सुत्केरीको हवाइ उद्धार → **रु. ३ करोड**
- बाल सुधार गृहको पूर्वाधार तथा व्यवस्थापन → **रु. ३१ करोड**

सामाजिक सुरक्षा भत्ता कसले कति रकम पाउँछ ?

लाभान्वित वर्ग	भत्ता प्राप्त गर्न योग्य उमेर र अवस्था	लाभान्वित सङ्ख्या	मासिक रकम (रु.)
जेष्ठ नागरिक	७० वर्ष उमेर पुगेका	१६ लाख ३५ हजार	४ हजार
अन्य ज्येष्ठ नागरिक	साविक कर्णाली अञ्चलका हुम्ला मुगु जुम्ला डोल्पा र कालिकोट जिल्लाका ६० वर्ष उमेर पुगेका	१९ हजार	२ हजार ६ सय ६०
जेष्ठ नागरिक दलित	६० वर्ष पुगेका	१ लाख ७४ हजार	२ हजार ६ सय ६०
एकल महिला	विवाह नगरी बसेका, सम्बन्ध विच्छेद भएका, ६० वर्ष उमेर पुगेका	२ लाख २९ हजार	२ हजार ६ सय ६०
विधवा	पतिको मृत्यु भएका	३ लाख ७१ हजार	२ हजार ६ सय ६०
पूर्ण अपाङ्गता	सम्बन्धित निकायबाट "क" वर्गको अपाङ्गता परिचयपत्र प्राप्त गरेका	७१ हजार	३ हजार ९ सय ९०
अति अशक्त अपाङ्गता	सम्बन्धित निकायबाट "ख" वर्गको अपाङ्गता परिचयपत्र प्राप्त गरेका	१ लाख ५४ हजार	२ हजार १ सय २८
लोपोन्मुख आदिवासी जनजाति	कुसुन्डा, बनकरिया, राउटे, सुरेल, हायु, राजी, किसान, लेप्चा, जनजाति, मेचे र कुसवडिया, पत्थरकट्टा, सिलकट, कुशवधिया, कुचबधिया	२२ हजार	३ हजार ९ सय ९०
दलित बालबालिका	५ वर्ष मुनिका दलित बालबालिका	३ लाख १३ हजार	१ हजार
क्षेत्र तोकिएका बालबालिका	तोकिएका २५ जिल्लाका ५ वर्ष मुनिका एक आमाबाट जन्मिएका बढीमा २ सन्तान	७ लाख ९ हजार	५ सय ३२

कुनै योगदान विना नै सामाजिक सुरक्षा भत्ताबाट लाभान्वित हुने लाभग्राही संख्या ३६ लाख ९७ हजार रहेको छ।

८ यो बजेटबाट कसले के पाउँछ ?

लक्षित कार्यक्रम

लक्षित समूह	प्रमुख व्यवस्था
किसान 	• रासायनिक मलमा अनुदान **रु. ३२ अर्ब ४६ करोड**। • उखु किसानलाई उत्पादनमा अनुदान **रु. १ अर्ब ५० करोड**। • न्यूनतम रु. २ करोडसम्म कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनका लागि प्रारम्भिक पुँजी लगानी गर्ने कृषकलाई ४० **प्रतिशतसम्म प्रोत्साहन अनुदान**। • उन्नत बीउ, मल, सिँचाइ, विद्युत र कृषि बीमामा सहयोग। • प्रत्येक स्थानीय तहमा कृषि प्राविधिक परिचालन गरी **किसानको घरदैलोमा कृषि सेवा दिने**। • कृषि र पशु बीमामा ८० **प्रतिशतसम्म अनुदान** उपलब्ध गराउने। • कृषि उत्पादनलाई प्रशोधन र बजारीकरणसँग जोडेर किसानको आम्दानी बढाउने कार्यक्रम।
विद्यार्थी 	• लक्षित विद्यार्थीका लागि **रु. ८ अर्ब ८३ करोड छात्रवृत्ति**। • तोकिएका जिल्लाका विद्यार्थी दिवा खाजा कार्यक्रम **रु. १० अर्ब २० करोड**। • सामुदायिक विद्यालयको भौतिक अवस्था र शिक्षाको गुणस्तर सुधार। • सीप तथा व्यावसायिक शिक्षालाई श्रम बजारसँग जोड्ने। • पछाडि परेका समुदायका बालबालिकाका लागि आवासीय विद्यालय सञ्चालन।

लक्षित समूह	प्रमुख व्यवस्था
महिला तथा बालबालिका 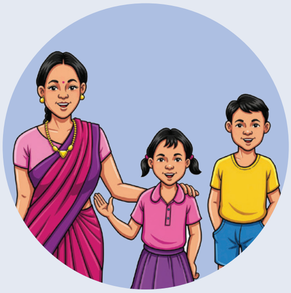	• आमा सुरक्षा कार्यक्रमलाई निरन्तरता। • बालबालिकाका लागि पोषणसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन। • दलित बालबालिकाको **बालपोषण भत्ता मासिक रु. १ हजार**। • उच्च गरिबी तथा न्यून मानव विकास भएका २५ जिल्लाका **बालबालिकाको पोषण भत्ता मासिक रु. ५३२**। • दुर्गम स्थानका सुत्केरी महिलालाई हवाई उद्धार। • १५ वर्ष मुनिका बालबालिकलाई निःशुल्क मुटुरोग र बाथरोगको शल्यक्रिया। • अटिजम भएका बालबालिकालाई लक्षित गरी पूर्वाधारयुक्त आवासीय नमुना विद्यालय सञ्चालन। • दुर्गम क्षेत्रका ज्यान जोखिममा रहेका गर्भवती तथा सुत्केरी महिला र नवजात शिशुको हवाई उद्धार कार्यक्रम। • बालबालिकाको क्यान्सर रोग सरकारी अस्पतालमा निःशुल्क उपचार।
ज्येष्ठ नागरिक 	• विद्यमान **सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमलाई निरन्तरता**। • सामाजिक सुरक्षा प्रणालीलाई थप लक्षित, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने। • ७५ वर्ष माथिका जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क मुटुरोग र बाथरोगको शल्यक्रिया।
युवा 	• कृषि तथा पशुजन्य उद्यम गर्न चाहने **१ हजार युवा उद्यमीलाई स्टार्टअप सुविधा**। • स्टार्टअपलाई सीप, बजार, वित्तीय पहुँच र कर सहुलियतसँग जोड्ने। • विज्ञान, प्रविधि तथा नवप्रवर्तनका लागि **रु. ४ अर्ब**। • सूचना प्रविधि तथा एआईमा आधारित उद्यमका लागि अवसर विस्तार।

लक्षित समूह	प्रमुख व्यवस्था
श्रमिक 	• श्रमिक र रोजगारदातालाई श्रम रजिष्ट्रिमा आबद्ध गर्ने। • **लिखित रोजगार सम्झौता, न्यूनतम पारिश्रमिक, बीमा र कार्यस्थल सुरक्षा** सुनिश्चित गर्ने नीति। • वैदेशिक रोजगारीमा जानेको उद्धार, राहत र घरफिर्ती कार्यक्रम। • बैंकमार्फत पारिश्रमिक भुक्तानीलाई प्रोत्साहन/अनिवार्य गर्ने व्यवस्था। • अनौपचारिक क्षेत्रका श्रमिकलाई **सामाजिक सुरक्षाको दायरामा ल्याउने**।
विपन्न तथा गरिब नागरिक 	• विपन्न नागरिक उपचार कार्यक्रमलाई निरन्तरता। • स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमका लागि **रु. १५ अर्ब**। • विपन्न नागरिकको उपचार, आमा सुरक्षा तथा निःशुल्क औषधिका लागि **रु. १३ अर्ब १५ करोड**। • गरिब तथा पछाडि परेका समुदायका बालबालिकाका लागि लक्षित पोषण तथा शैक्षिक कार्यक्रम। • भूमिहीन दलित सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने एवम् अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थित गर्ने।
सबै नागरिक 	• आधारभूत स्वास्थ्य सेवा विस्तार तथा निर्माणाधीन **३३६ आधारभूत अस्पताल** आगामी तीन वर्षमा सम्पन्न गर्ने। • सुरक्षित खानेपानीको पहुँच विस्तार – तीन वर्षमा **६५ प्रतिशत नागरिक** र पाँच वर्षमा सबै नागरिकमा पहुँच पुऱ्याउने। • सडक, पुल तथा विद्युत पूर्वाधार विस्तार। • सरकारी सेवा **डिजिटल, सरल, छिटो र पारदर्शी** बनाउने।

लक्षित समूह	प्रमुख व्यवस्था
करदाता	• व्यक्तिगत आयकर छुटको सीमा **रु. १० लाख पुऱ्याउने**। • कर प्रणालीलाई सरल, पारदर्शी र लगानी तथा प्रविधिमैत्री बनाउने। • करसम्बन्धी सेवा क्रमशः डिजिटल तथा स्वचालित बनाउने।
उद्योगी तथा उद्यमी	• स्टार्टअप तथा साना-मझौला उद्यमलाई राष्ट्रिय उद्यम इकोसिस्टममा आबद्ध गर्न नेपाल इन्टरप्राइज फसिलिटी स्थापना गर्ने। • कृषि तथा पशुजन्य व्यवसाय गर्न चाहने **१ हजार युवा उद्यमीलाई स्टार्टअप सुविधा** उपलब्ध गर्ने। • महिला उद्यमीलाई कर्जा प्रवाहमा थप सहुलियत तथा पाँचखाल विशेष आर्थिक क्षेत्रमा महिला उद्यमीलाई प्राथमिकता दिने। • औद्योगीकरणको लागि २७३ प्रकारका औद्योगिक कच्चा पदार्थको भन्सार दर तयारी वस्तुको तुलनामा कम्तीमा एक तह न्यून गर्ने।

९ बजेटमा योजना समावेश गराउने प्रक्रिया के हुन्छ ?

नागरिकले आफ्नो ठाउँ तथा क्षेत्रको लागि आवश्यक खानेपानी सडक र सिँचाइ जस्ता योजना बजेटमा समावेश गराउन सक्दछन्। कुन योजना कुन तहको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने हो र कुन तहमा लैजाने भन्ने कुरा फरक-फरक हुने हुँदा सोको जानकारी लिई सोही अनुसारको प्रक्रिया अपनाउनु पर्छ।

नेपालको संविधानले सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई आ-आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र वार्षिक बजेट, नीति तथा योजना तयार गर्ने अधिकार दिएको छ।

सङ्घीय सरकारको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने प्रदेश तथा स्थानीय तहको स्रोत र क्षमताले गर्न नसक्ने ठूला सडक, पुल, खानेपानी, सिँचाइ, विद्यालय भवन निर्माण जस्ता आयोजना/कार्यक्रम सङ्घीय बजेटमा समावेश गराउन देहायको प्रक्रिया अपनाउन सकिन्छ।

बजेटमा योजना समावेश गराउने प्रक्रिया

के गर्ने	कसले गर्ने	कहिले गर्ने
१. समुदायको आवश्यकता तथा योजना पहिचान गर्ने	नागरिक/समुदाय/संस्था	साउन-असोज
२. योजना प्रस्ताव तयार गरी वडा कार्यालयमा पेश गर्ने	नागरिक/समुदाय/संस्था	कार्तिक-मंसिर
३. योजनाको आवश्यकता, लागत अनुमान, लाभग्राही सङ्ख्या, प्राथमिकता र सम्भाव्यता छलफल गरी सिफारिस गर्ने	वडा/स्थानीय तह	कार्तिक-मंसिर
४. सङ्घीय बजेटमा समावेश गर्न सङ्घीय कार्यालय मार्फत सम्बन्धित मन्त्रालय/निकायमा प्रस्ताव पठाउने	स्थानीय तह/सम्बन्धित जनप्रतिनिधि	मंसिर–माघ
५. प्राप्त प्रस्तावको अध्ययन, प्राथमिकता निर्धारण र बजेट प्रस्ताव गर्ने	सम्बन्धित सङ्घीय मन्त्रालय/निकाय	फागुन–चैत
६. बजेट तथा कार्यक्रमलाई अन्तिम रूप दिने र संसदमा पेश गर्ने	अर्थ मन्त्रालय	वैशाख–जेठ १५
७. सङ्घीय बजेट पारित गरी कार्यान्वयनमा लैजाने	संसद/ सङ्घीय मन्त्रालय/ निकाय	असार-साउन
८. योजनाको कार्यान्वयन तथा सार्वजनिक अनुगमन गर्ने	सम्बन्धित निकाय, स्थानीय तह र नागरिक	बजेट कार्यान्वयन अवधिभर

नोट: जेठ १५ गते पछि बजेटमा आफ्नो योजना परे नपरेको जानकारी योजना पेश गरेको सम्बन्धित सङ्घीय कार्यालयबाट लिन सकिन्छ।

१० नागरिक बजेटमा प्रयोग भएका प्राविधिक शब्दको अर्थ सरल रुपमा कसरी बुझ्ने ?

शव्द	अर्थ
आयोजना बैंक	आयोजनाहरूको पहिचान, छनोट, मूल्याङ्कन, प्राथमिकता निर्धारण, बजेट व्यवस्थापन र कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको व्यवस्थित आयोजना-सूची तथा सूचना प्रणाली हो ।
आर्थिक वर्ष	प्रत्येक वर्षको साउन १ देखि अर्को वर्षको असार मसान्तसम्मको अवधि हो ।
कर	सरकारलाई तिर्नुपर्ने अनिवार्य दायित्व हो ।
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	एक वर्षमा देशभित्र उत्पादन भएका अन्तिम वस्तु तथा सेवाको कुल मूल्य हो ।
गैर-कर राजस्व	शुल्क, जरिवाना, लाभांश, रोयल्टी जस्ता स्रोतबाट प्राप्त हुने आम्दानी हो ।
चालु खर्च	दैनिक प्रशासन र नियमित सेवा सञ्चालनका लागि गरिने खर्च हो ।
चालु खाता	देशको वस्तु तथा सेवाको आयात-निर्यात र विप्रेषणजस्ता चालु कारोबारको हिसाब राख्ने खाता हो ।
पुँजीगत खर्च	पुल, विद्यालय, अस्पताल जस्ता पूर्वाधार तथा दीर्घकालीन सम्पत्ति निर्माणमा गरिने खर्च हो ।
बजेट	निश्चित अवधिका लागि सरकारको आम्दानी र खर्चको योजना हो ।
मध्यमकालीन खर्च संरचना	तीन वर्ष वा सोभन्दा बढी अवधिको खर्च योजना तयार गर्न सहयोग गर्छ । बजेट र योजनालाई जोड्ने पुल हो ।
मुद्रास्फीति	समग्र मूल्य स्तरमा हुने निरन्तर र दिगो वृद्धि हो ।
राजस्व	सरकारले विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त गर्ने आम्दानी हो ।
राजस्व बाँडफाँट	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच राजस्व बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था हो ।
रोयल्टी	प्राकृतिक स्रोत वा सम्पत्तिको उपयोगबापत प्राप्त हुने शुल्क हो ।
बजेट घाटा	सरकारले आम्दानी भन्दा बढी खर्च गर्नुपर्ने अवस्था हो ।

वित्तीय व्यवस्था	स्रोतका लागि शेयर तथा ऋण व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्य हो ।
वित्तीय सङ्घीयता	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच वित्तीय स्रोत तथा जिम्मेवारीको बाँडफाँट र व्यवस्थापन गर्ने व्यवस्था हो ।
वित्तीय हस्तान्तरण	सरकारले एक तहबाट अर्को तहमा उपलब्ध गराउने वित्तीय स्रोत हो ।
विनिमय सञ्चिति	देशले विदेशी मुद्रामा राखेको सञ्चित रकम तथा सम्पत्ति हो ।
विनियोजन	कानुन बमोजिम सार्वजनिक खर्चका लागि बजेट छुट्याउने कार्य हो ।
विप्रेषण	विदेशमा काम गर्ने नेपालीले आफ्नो परिवार वा देशमा पठाउने रकम हो ।
विशेष अनुदान	विशेष आवश्यकता वा प्राथमिकताका कार्यक्रम तथा परियोजनाका लागि उपलब्ध गराइने अनुदान हो ।
समपुरक अनुदान	आयोजनाको लागतमा सम्बन्धित तहको समेत साझेदारी रहने गरी पूर्वाधार विकास आयोजना कार्यान्वयन गर्न उपलब्ध गराइने अनुदान हो ।
समानीकरण अनुदान	स्थानीय तह वा प्रदेश सरकारबीचको स्रोत असमानता घटाउन प्रदान गरिने अनुदान हो ।
सशर्त अनुदान	तोकिएको उद्देश्य वा कार्यक्रमका लागि मात्र खर्च गर्न पाइने अनुदान हो ।

११ बजेटबारे थप जानकारीका लागि कहाँ सम्पर्क गर्ने ?

अर्थ मन्त्रालयको **बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा**को सम्पर्क विवरण

अर्थ मन्त्रालय

बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा

सिंहदरबार, काठमाडौं

फोनः ०१ ४२११३५५

bpd@mof.gov.np

www.mof.gov.np

१२ यो नागरिक बजेट तपाईंलाई कस्तो लाग्यो ?

यो हाम्रो पहिलो प्रयास भएकोले यसलाई तपाईंका लागि अझ उपयोगी र सजिलो बनाउन तपाईंको सुझाव चाहन्छौं ।

तपाईंलाई के राम्रो लाग्यो ? के सुधार गर्नुपर्छ जस्तो लाग्छ ? कृपया आफ्नो विचार र सुझाव हामीलाई पठाउनुहोस् ।

दिइएको लिङ्क प्रयोग गर्नुहोस् वा QR कोड स्क्यान गर्नुहोस् ।

तपाईंको सुझाव हाम्रो लागि महत्वपूर्ण छ ।

लिङ्क :
https://forms.gle/3TCY47fszTn7uK3v9

सर्वेक्षण प्रश्नहरू :

सि.नं.	प्रश्न	उत्तर
१.	के यो नागरिक बजेट बुझ्न सजिलो छ ?	छ ☐ / छैन ☐
२.	के नागरिक बजेटलाई निरन्तरता दिन आवश्यक छ ?	छ ☐ / छैन ☐
३.	आगामी आर्थिक वर्षको नागरिक बजेटमा तपाईं कुन जानकारी समावेश भएको हेर्न चाहनुहुन्छ ?	
४.	नागरिक बजेटको सामग्री, प्रस्तुति वा वितरण प्रक्रियामा सुधार गर्न तपाईंका सुझावहरू के छन् ?	
५.	अन्य कुनै टिप्पणी वा सुझाव छन् भने कृपया उल्लेख गर्नुहोस् ।	

१३ बजेटसम्बन्धी थप जानकारीका लागि के के सूचनाहरू इन्टरनेटमा छन् ?

- **आर्थिक सर्वेक्षण:** https://mof.gov.np/category/economic-survey/
- **सार्वजनिक संस्थानको वार्षिक स्थिति समीक्षा:** https://mof.gov.np/category/yellowbook/
- **बजेट वक्तव्य:** https://mof.gov.np/category/budget-speech/
- **व्यय अनुमानको विवरण:** https://mof.gov.np/category/redbook/
- **अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण:** https://mof.gov.np/category/inter-government-financial-transfer/
- **विनियोजन/आर्थिक ऐन/अध्यादेश/विधेयक:** https://mof.gov.np/category/economic-act---bill/
- **बजेट कार्यान्वयन मार्गदर्शनहरू:** https://mof.gov.np/content/1770/a-w-guidance-on-budget-implementation-for-84-2083-/
- **बजेटको अर्धवार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन:** https://mof.gov.np/category/half-yearly-elemental-assessment/
- **बजेटको वार्षिक प्रतिवेदन:** https://mof.gov.np/category/report/?page=2
- **दैनिक बजेटरी तुलना:** https://old.fcgo.gov.np/daily-budgetary-analysis
- **एकीकृत वित्तीय विवरण:**
  - नेपालीमा: https://www.fcgo.gov.np/category/con-fin-statements/
  - अंग्रेजीमा: https://www.fcgo.gov.np/category/consolidated-us/
- **लेखापरीक्षण प्रतिवेदनहरू:**
  - वार्षिक प्रतिवेदन: https://www.oag.gov.np/reports/Annual-Report
  - प्रादेशिक प्रतिवेदन: https://www.oag.gov.np/reports/province-report
  - स्थानीय तह प्रतिवेदन: https://www.oag.gov.np/reports/local-level-report

नेपाल सरकार

अर्थ मन्त्रालय
बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा

सिंहदरबार, काठमाडौं

हाम्रो कर, हाम्रै बजेट, हाम्रो भविष्य